

BELEIDSNOTA

NR 19 - september 2007

Caroline Ven

Röntgenfoto van de Belgische economie

10 zwakke plekken van onze economie

Prioriteiten voor de begrotingsopmaak

Röntgenfoto van de Belgische economie

10 zwakke plekken van onze economie Prioriteiten voor de begrotingsopmaak

Caroline Ven

“Als de opties goed zijn,
is het niet moeilijk
om de juiste beslissingen te nemen.”

Robert Half

Auteur

Caroline Ven is directeur van VKW Metena.

ISSN nummer 1780-9525

Caroline Ven

Röntgenfoto van de Belgische economie. Tien zwakke plekken van onze economie. Prioriteiten voor de begrotingsopmaak

Beleidsnota nr. 19 / September 2007

Wettelijk depot D/2007/10.346/6

Inhoudstafel

Synopsis	5
Inleiding	7
Tien zwaktes	8
1. De uitvoermotor laat het afweten	8
2. De productiviteit onder druk	10
3. Onderbenutting van menselijk kapitaal	12
4. Belastingdruk blijft (te) hoog	14
5. Schrijnend gebrek aan ondernemerschap	16
6. Niet de ideale vestigingsplaats voor buitenlandse investeerders	18
7. Toekomst van energie-intensieve industrie niet verzekerd	20
8. Onderinvesteringen in het economisch weefsel	22
9. Missen van de boot van de kenniseconomie	24
10. Overheidsfinanciën uit balans	26
Besluit	28
Bibliografie	29

Synopsis

De komende jaren zijn cruciaal voor onze economie. De mondialisering zet zich voort en onze concurrentiekracht staat nu al onder druk. Daarbij komt dat de gevolgen van de vergrijzing sterk voelbaar zullen worden vanaf 2010. Het beleid moet hier een passend antwoord op bieden. In deze septembernota legt VKW Metena tien prioritaire pijnpunten bloot.

Ten eerste laat de uitvoer, die de traditionele motor is van onze groei, het afweten. Dat de Belgische groei de jongste jaren toch aansluiting vond bij het Europese gemiddelde, was vooral te danken aan een expansief begrotingsbeleid. Zulk Keynesiaans beleid is onwenselijk en niet betaalbaar op termijn.

Ten tweede staat de alomgeprezen hoge productiviteit van onze economie onder neerwaartse druk. De ICT-gedreven technologische expansie gaat grotendeels voorbij aan ons land. Bovendien zijn we er ook in het verleden niet in geslaagd, zoals nu in de VS, hoge productiviteitswinsten én werkgelegenheidsgroei met elkaar te combineren.

Ten derde zijn veel te weinig mensen aan het werk. Boosdoener is een combinatie van te hoge arbeidskosten en een te genereus opvangnet. Schrijnend is dat ondanks de hoge werkloosheid en inactiviteit heel wat bedrijven geen geschikte arbeidskrachten vinden, wat uiteraard ook weegt op ons groeipotentieel.

Ten vierde ligt de totale lastendruk veel te hoog. Ondanks de lastenverlagingen op lonen en de hervorming van de vennootschapsbelastingen, blijft ons land wat betreft tot de koplopers behoren. Hiervoor zijn ook de andere dan het federale overheidsniveau mede verantwoordelijk.

Ten vijfde telt ons land te weinig ondernemers. Risico nemen zit ons blijkbaar niet in de genen, en wordt wellicht ook te weinig beloond. Naast sensibiliseringscampagnes moeten daarom ook reële obstakels voor ondernemingen verder worden afgebouwd.

Ten zesde neemt de aantrekkelijkheid van België als investeringsplaats voor buitenlandse ondernemingen af. De kloof qua vennootschapsbelastingtarief met de andere Europese lidstaten neemt de laatste jaren weer toe en de historische troef van onze centrale ligging met uitstekende infrastructuur is ook niet meer zo evident, sinds de uitbreiding van de EU naar het Oosten.

Ten zevende staat de toekomst van de belangrijke energie-intensieve industrie in ons land onder druk. De energiefactuur zal enkel maar verzwaren indien de uitstap uit kernenergie niet volledig wordt teruggedroefd en de strijd tegen klimaatverandering zou leiden tot kostenverhogende maatregelen.

Ten achtste investeert de overheid te weinig in het economisch weefsel. De overheidsinvesteringen zijn zelfs amper voldoende om de bestaande infrastructuur op peil te houden. Ook de ontwikkeling van de netwerkindustrieën, zoals het spoorvervoer en de postdiensten, kan beter, dankzij een positievere houding tegenover liberalisering.

Ten negende dreigt België de boot van de kenniseconomie te missen. We scoren slechts matig op de innovatie-index. Ook hier spelen de dure loonkosten ons parten om onderzoeksactiviteiten aan te trekken.

Ten slotte zijn de overheidsfinanciën uit balans. De zichtbare begrotingsevenwichten sinds 2000 kwamen er enkel dankzij rentemeevallers en eenmalige maatregelen. Ons land is daardoor onvoldoende voorbereid om de kosten van de vergrijzing op te vangen.

Inleiding

Een vluchtige terugblik op de economische prestaties van ons land tijdens de jongste jaren levert een heel rooskleurig beeld op. De economie groeide in 2006 met 3% en het ziet ernaar uit dat we deze prestatie ook dit jaar zullen evenaren. Onder dit gunstig conjunctuurgesternte brokkelde de werkloosheidsgraad af van een piek van 8,8 % in de herfst van 2004 tot 7,3% in het voorjaar van 2007. Ondanks de forse klim van de olieprijsen, bleef ook de inflatie onder controle. De jaarstijging van de consumptieprijzen bereikte even een hoogtepunt van 3 % na de zomer van 2005, maar koelde sindsdien af. In de eerste helft van 2007 daalde de inflatie tot ruim beneden de 2 % die de Europese Centrale Bank als middellange termijn doelstelling beoogt. De diverse fiscale en parafiscale lastenverlagingen hebben ook geen gat in de begroting geslagen: deze bleef sinds de eeuwwisseling min of meer in evenwicht, al was hier soms kunst- en vliegwerk voor nodig.

Het ziet er op het eerste zicht dus naar uit dat onze economie de wind in de zeilen heeft en dat de taak van de nieuwe bewindsploeg er louter in kan bestaan het schip op de ingeslagen koers te houden. Weinig uitdaging voor de begrotingsopmaak voor 2008 dus.

Onder de façade van stevige economische groei, meer werkgelegenheid en een begroting in evenwicht, gaan er echter heel wat verborgen gebreken schuil. Het schip van de Belgische economie zal meer dan een likje verf nodig hebben om een mogelijke storm te doorstaan. De kliffen liggen al op de loer. We staan immers aan de vooravond van de vergrijzing van onze bevolking, wat een nooit geziene ommekeer zal teweeg brengen in de verhouding tussen de bevolking op actieve leeftijd (tussen 16 en 65 jaar) en gepensioneerden. Bovendien vindt deze structurele economische schok plaats in een periode waarin de globalisering hoogtij viert en onze concurrentiekracht al onder druk staat.

In deze septembernota gaan we dieper in op de structurele toestand van de Belgische economie, naar wat er zich achter de vernislaag afspeelt. Door een juiste diagnose te stellen, hopen we bij te dragen tot het zoeken naar het geschikte medicijn.

Daarbij moeten we rekening houden met de beleidscontext. De toetreding van België tot de Europese Monetaire Unie (EMU) heeft onze economie heel wat voordelen opgeleverd. De EMU was destijds de stok achter de deur om het begrotingsbeleid op orde te stellen, loonmatiging door te drukken en enkele structurele hervormingen op gang te brengen. Hierdoor is inmiddels het lange renteverskil met Duitsland zo goed als verdwenen, wat niet alleen de investeringen, maar ook en vooral de financiële draagbaarheid van onze overheidsschuld ten goede is gekomen. Ook heeft ons land veel minder dan in het verleden geleden onder de appreciatie van de euro. Immers, de meeste van onze handelspartners factureren ook in euro, wat het effect van de wisselkoers op onze concurrentiekracht enigszins tempert.

Ondanks de baten die de EMU voor ons land ontegensprekelijk met zich heeft meegebracht, zijn er echter ook nadelen. We hebben immers een aantal belangrijke beleidsinstrumenten uit handen gegeven. Muntdevaluaties zijn niet meer mogelijk om een verlies aan concurrentiekracht te corrigeren. Ook dienen de prijs- en kostenontwikkelingen zo veel mogelijk afgestemd te worden op die in de rest van de eurozone, zoniet dreigen we geconfronteerd te worden met een onaangepast monetair beleid. Er is met andere woorden meer druk komen te liggen op het begrotings- en inkomensbeleid (o.m. loonvorming) om onze economie bij te sturen in geval van ontsporingen. Ook structurele hervormingen, zoals het flexibiliseren van de arbeidsmarkt en het stimuleren van een ondernemingsvriendelijk economisch klimaat, zijn meer dan ooit belangrijke instrumenten om onze concurrentiekracht op peil te houden. Het volstaat overigens niet om iets te doen. We moeten meer en beter doen dan onze belangrijkste concurrenten. Zij zitten immers ook niet stil, onder meer onder impuls van het Lissabonproces dat van Europa “de meest competitieve kenniseconomie ter wereld” wil maken tegen 2010 - dat was althans de bedoeling bij de lancering ervan op de Lentetop van 2000. De begrotingsopmaak voor 2008 en de volgende jaren zal dus zeker geen makkie worden.

1. De uitvoermotor laat het afweten

Gemiddeld steeg het reële BBP tussen 1997 en 2006 met 2,3% per jaar, een tempo dat iets boven het potentiële groeitempo van ons land ligt. Dit is het groeitempo dat een land aankan, zonder dat dit hoeft te leiden tot spanningen zoals krapte op de arbeidsmarkt.

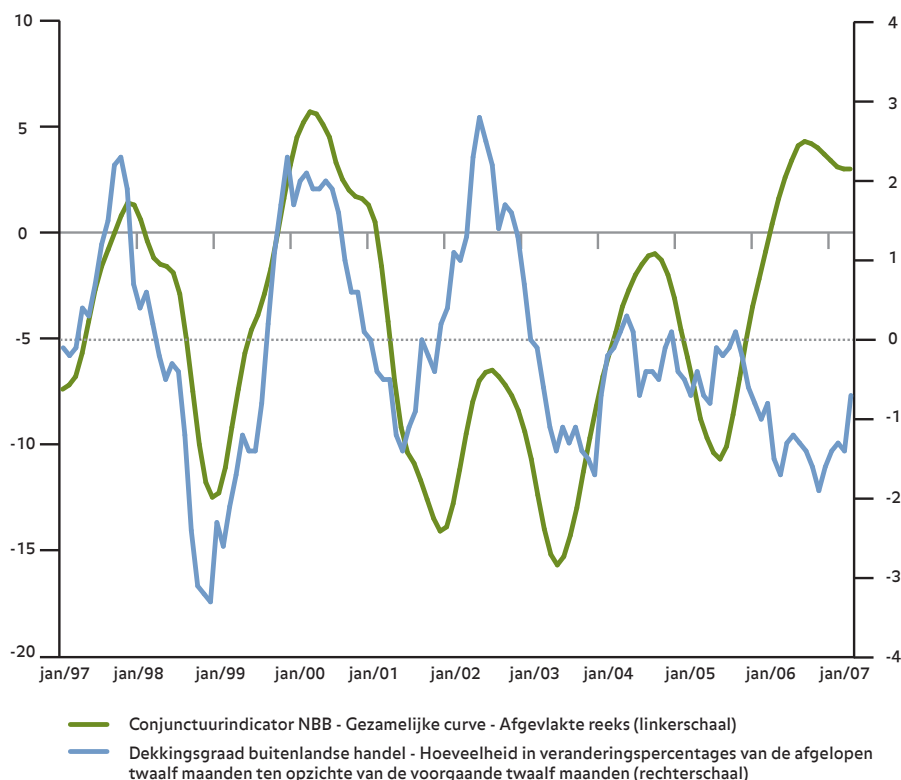
Hoewel de economische groei het jongste decennium nauw aansloot bij dat in de landen van de eurozone, verhult zij toch een aantal structurele problemen.

De traditionele motor van de Belgische economie, nl. de uitvoer, laat het afweten. Als kleine, open economie is ons land zeer gevoelig voor een opleving van de Europese economie. Daarom werd in het verleden de conjunctuurindicator van de Nationale Bank van België die het ondernemersvertrouwen weerspiegelt, zelfs beschouwd als een voorlopige indicator van de Europese economie. Immers, zodra een conjuncturele lente in de lucht hing, liepen de orderboekjes

bij onze exporteurs vol en daardoor leverde de netto-uitvoer (dit is de uitvoer verminderd met de invoer) een positieve bijdrage tot de groei.

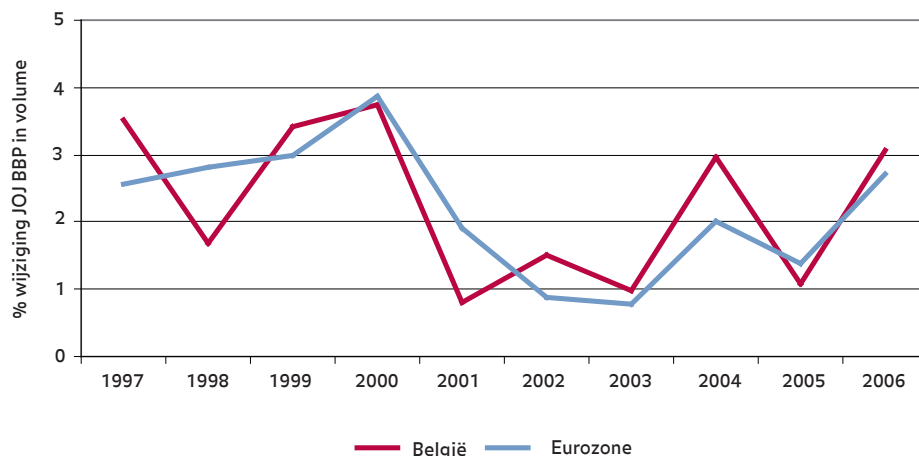
In de tienjaarsperiode tot 2002 kwam gemiddeld zowat een vijfde van de economische groei voor rekening van de netto-uitvoer. Sindsdien is dit echter niet meer het geval. De netto-uitvoer levert al ruim 2 jaar een negatieve groei-bijdrage wat geleden is sinds het einde van de jaren '80. Dit illustreert eens te meer de concurrentiekrachthandicap die heeft geleid tot een aanzienlijk verlies aan marktaandeel de jongste jaren.¹

¹ Voor een meer uitgebreide analyse van het Belgische concurrentievermogen, zie: G. Janssens en J. Van Overtveldt, "Processie van Echternach. Het Belgische concurrentievermogen: twee vooruit, drie achteruit." Beleidsnota nr. 14, september 2006, VKW Denktank.

Figuur 1a:
Ondernemersvertrouwen en dekkingsgraad buitenlandse handel.

Bron: Nationale Bank van België.

Figuur 1b:
Economische groei België - eurozone.

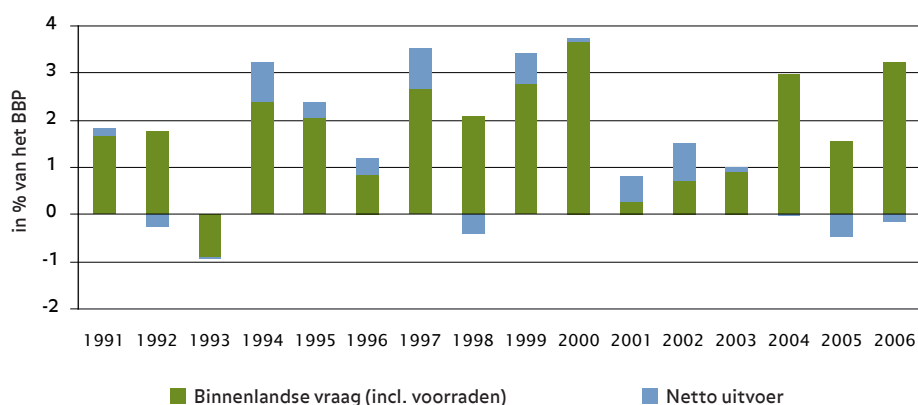
Bron: Europese Commissie.

Dat het tempo van onze economische expansie toch op peil bleef, heeft te maken met het soepel budgettair beleid dat de laatste jaren werd gevoerd. Vanaf het jaar 2000 verklaarden de lopende bestedingen van de overheid één derde van de opgetekende economische groei, dit is het dubbele van in de jaren '90 en in de andere landen van de eurozone ligt die bijdrage een kwart lager². Naast een sterkere toename van de overheidsuitgaven, droegen ook de hervorming van de personenbelastingen en de Eenmalige Bevrijdende Aangifte bij tot het expansief begrotingsbeleid. Niet alleen brachten zij een versnelling teweeg van het reëel beschikbaar gezinsinkomen, en stimuleerden deze hervormingen zo de gezinsbestedingen. Daarnaast creëerden zij een verwachtingspatroon bij de burgers van verdere lastenverlagingen of minstens een stabiel fiscaal klimaat, zodat de ge-

zinnen minder zijn gaan sparen. Ook de daling van de gezinsspaarquote heeft dus de economie de jongste jaren ondersteund. Een laatste stimulerende factor was de daling van de rentetarieven die krediet goedkoper maakte en zo onder meer de investeringen van zowel gezinnen als bedrijven aanmoedigde.

De toestand van de overheidsfinanciën noopt tot een meer rigide begrotingsbeleid en het is de vraag of ook zonder deze stimuli de economische groei de komende jaren overeind zal blijven. Nog onafgezien van externe factoren, zoals de sterke appreciatie van de wisselkoers van de euro op de groei in Europa en dus bij onze belangrijkste handelspartners, zijn er dus ook interne redenen om ons qua groeidynamiek zorgen te maken.

² Dit is zonder rekening te houden met het jaar 2005, toen de overheidsconsumptie in reële termen kromp ten gevolge van statistische aanpassingen in de Nationale Rekeningen.

Figuur 1c:
Bijdrage tot de economische groei.

Bron: Instituut voor Nationale Rekeningen.

2. De productiviteit staat onder druk

Productiviteit is een belangrijke determinant van onze welvaart. De welvaart, die wordt gemeten als het Bruto Binnenlandse Product per hoofd van de bevolking, hangt immers af van enerzijds hoeveel arbeid wordt ingezet en anderzijds hoeveel toegevoegde waarde elk arbeidsuur voortbrengt (dit is de arbeidsproductiviteit). De arbeidsproductiviteit bepaalt zodoende mee de economische groei die een land potentieel kan realiseren.

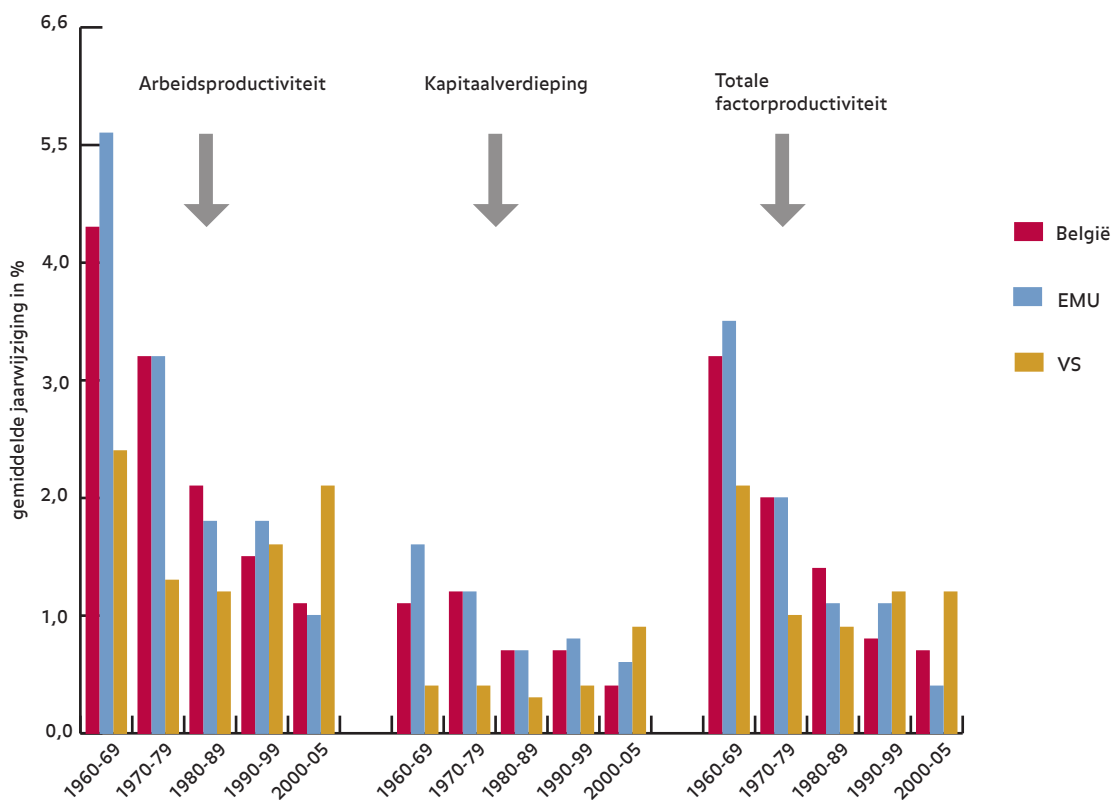
Het Belgische bedrijfsleven wordt vaak geprezen om zijn hoge productiviteit. Dat houdt in dat per uur ingezette arbeid een hoge toegevoegde waarde wordt gecreëerd. Het is bijgevolg een enigszins compenserende factor voor de hoge arbeidskosten waarmee ons land wordt geconfronteerd.

Net zoals in de andere landen van de EMU is de laatste decennia de productiviteitsgroei in België echter stelselmatig afgekald van 3,2% per jaar in de jaren zeventig tot slechts zo'n 1% per jaar sinds 2000. Dit is in sterk contrast met de

Verenigde Staten, waar de productiviteitsgroei in het verleden bescheidener was dan in Europa, maar in de jaren negentig begon zij er aan een remonte en sinds 2000 neemt zij zelfs dubbel zo snel toe als in de EMU.

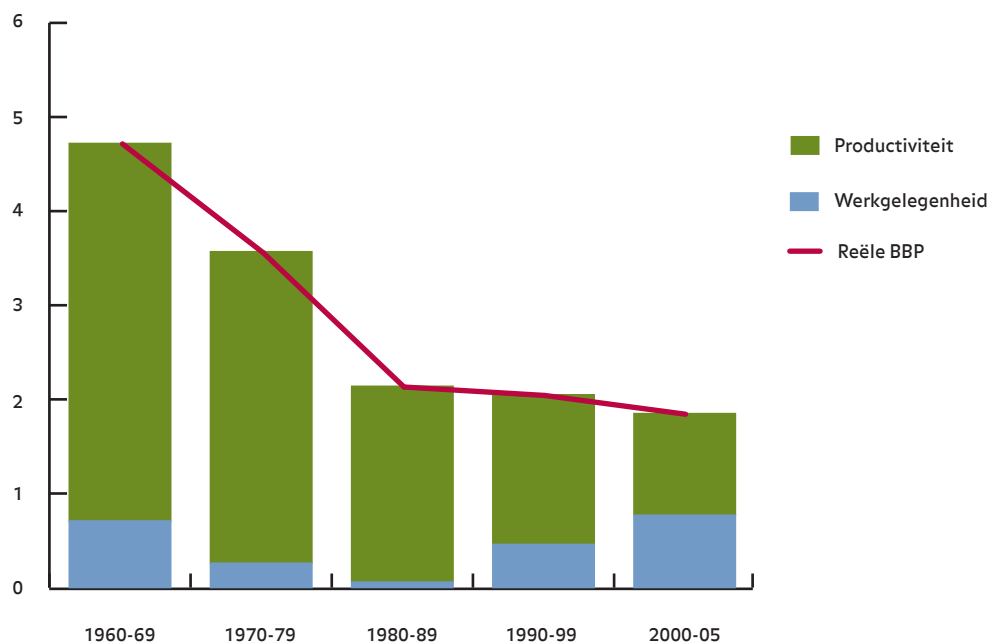
De jongste jaren genoten de Verenigde Staten van een enorme technologische ontwikkeling, met name in de informatie- en communicatietechnologieën (ICT). Niet alleen is de ICT-sector zelf veel sterker vertegenwoordigd in de VS, ook het gebruik ervan in meer traditionele sectoren, zoals handel en financiële diensten, is er meer verspreid. Dit veroorzaakte een snellere productiviteitstoename in de VS dan in Europa en België.

De technologische expansie in de VS gaat bovendien gepaard met zowel het aantrekken van forse investeringen als het optrekken van de werkgelegenheid. Dat komt tot uiting in de totale factorproductiviteit, een productiviteitsmaatstaf die rekening houdt met de inzet van zowel arbeid als

Figuur 2a: Historische ontwikkeling totale factorproductiviteit (opsplitsing arbeid en kapitaal).

Bron: KBC Asset Management.

Figuur 2b:
Potentiële groei.

Bron: KBC Asset Management.

kapitaal en die de algemene efficiëntie van het productieproces weergeeft.

Sinds de jaren negentig versnelde de groei van de totale factorproductiviteit in de VS, terwijl zij in de EMU en in België verzwakte en daalde tot onder het groeiritme van in de VS. Beide productiefactoren, namelijk arbeid en kapitaal ondersteunen in de VS dus de economische groei en de productiviteit.

Dit staat in schril contrast met hoe in het verleden de productiviteitsgroei in België tot stand kwam. Toen ten gevolge van de olieschokken in de jaren zeventig de loonkosten sterk naar boven schoten, hebben bedrijven - om het hoofd boven water te houden - massaal arbeid uitgestoten door hun productieproces zo efficiënt mogelijk te maken en te automatiseren waar mogelijk. Werknemers werden in het productieproces met andere woorden zo veel als mogelijk vervangen door machines, wat uiteraard tot een forse toename leidde van de productie per werknemer en m.a.w. een sterke groei van de arbeidsproductiviteit in de hand werkte. Men noemt dit fenomeen ook wel eens de perverse productiviteitsontwikkeling omdat de sterke groei van de arbeidsproductiviteit vooral een symptoom is van arbeidsuitstoot ten voordele van de relatief goedkopere productiefactor kapitaal.

Dankzij maatregelen zoals de loonmatiging en de verlaging van de arbeidskosten is aan deze tendens stilaan een

einde gekomen. We zijn echter nog steeds niet op het peil gekomen waarin een investerings- en werkgelegenheids-expansie langdurig hand in hand gaan. Daarvoor liggen de arbeidskosten nog steeds te hoog. Onze potentiële groei én welvaart ligt daardoor structureel lager dan in bijvoorbeeld de VS, Ierland of Finland, maar ook lager dan pakweg dertig jaar geleden.

Het afkalven van de groei van de arbeidsproductiviteit de jongste jaren betekent weinig goeds voor onze economie. Zij is er mee voor verantwoordelijk dat de potentiële groei afkalfde van 3,6% in de jaren zeventig tot minder dan 2% sinds 2000. Indien deze tendens zou aanhouden, zal de welvaart in ons land ernstig onder druk komen te staan. Het betekent dat begrotingsopmaken een structureel moeilijkere oefening zullen worden, aangezien minder economische groei ook leidt tot minder belastingsopbrengsten en sociale zekerheidsbijdragen en hogere uitgaven (vooral werkloosheidsuitkeringen). Het opvangen van de gevolgen van de vergrijzing van de bevolking zal dan een nog zwaardere dobber worden. Bij haar ramingen van de toekomstige lasten die de veroudering van de bevolking met zich zal meebrengen, rekent de Studiecommissie voor de Vergrijzing van de Hoge Raad voor Financiën alvast op een productiviteitstoename van 1,75 % per jaar tot 2050. Het is weinig waarschijnlijk dat dit zal worden gehaald, tenzij dringend maatregelen worden genomen om de innovatiekracht van ons land te versterken en onder meer via het gebruik van ICT de efficiëntie van ons productieproces te verhogen.

3. Onderbenutting van menselijk kapitaal

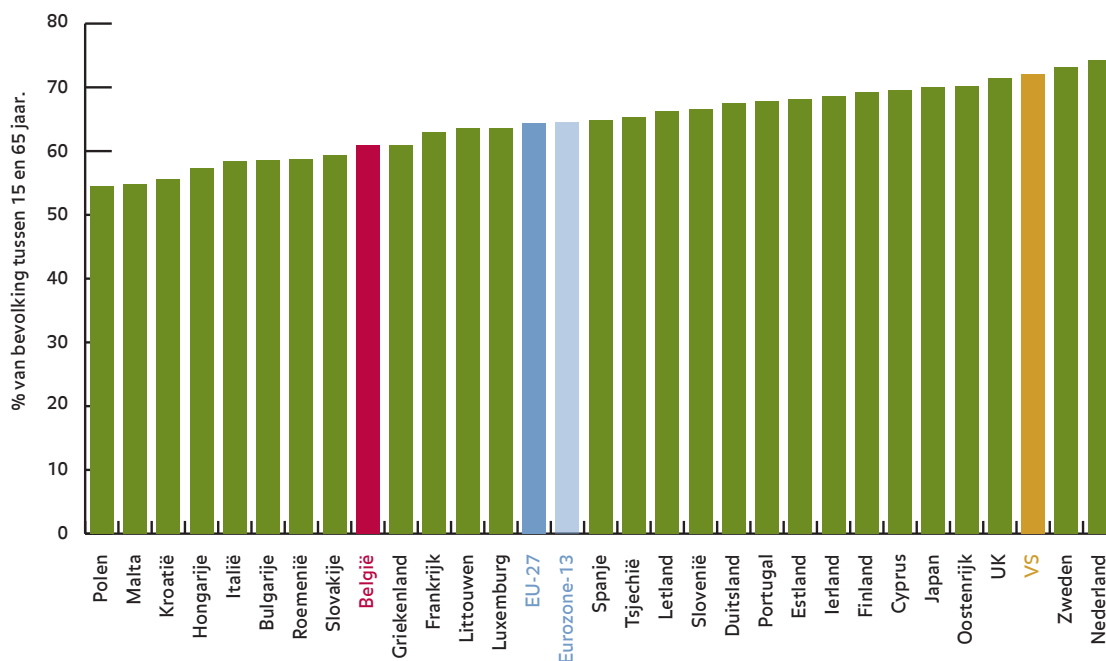
Onder impuls van een gunstige conjunctuur sinds 2004 en wellicht ook maatregelen zoals de verlaging van de kosten op arbeid en het ontmoedigen van vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt (voorzien in het Generatiepact) steeg de werkgelegenheid opnieuw. Nochtans bleef de gemiddelde groei van de werkgelegenheid met 0,6% per jaar in België sinds het jaar 2000 een pak bescheidener dan in de andere EMU-landen (+0,9% per jaar) ondanks een vergelijkbaar economisch groeitempo. Niettegenstaande de maatregelen die werden genomen om de arbeidsintensiteit van de economische groei in ons land op te trekken, blijft de onderbenutting van het arbeidspotentieel een kwetsbaar punt en doen we dat minder goed dan andere Europese landen.

Deze diagnose is niet nieuw. Al decennia lang ligt de werkgelegenheidsgraad in België op een bedroevend laag peil. Slechts 61 % van de bevolking tussen 15 en 65 jaar is aan het werk, in de landen van de EMU doet enkel Italië het slechter.

Optimisten kunnen stellen dat we dus over een ruime arbeidsreserve beschikken, en met andere woorden een buffer hebben om het tekort aan arbeidskrachten op te vangen die de vergrijzing van de bevolking met zich zal meebrengen. Een meer realistische stelling is dat we door een combinatie van een genereus uitkeringssysteem en een afstraffend fiscaal beleid nu al aan groeipotentieel moeten inboeten wegens een tekort aan arbeidskrachten.

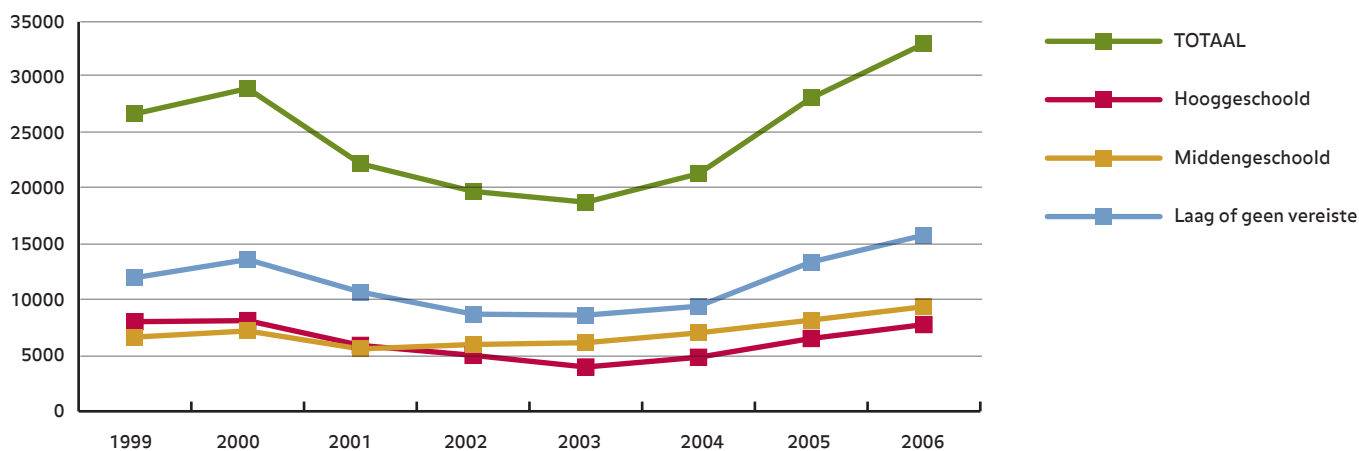
Diverse macro-economische analyses hebben aangetoond dat de lage werkgelegenheidsgraad vooral kan worden toegeschreven aan de hoge kostprijs van arbeid.

Het netto-loon van de werknemers ligt nochtans niet bijzonder hoog vergeleken met andere landen in de Europese Unie. De hoge arbeidskost is het gevolg van de fiscale en parafiscale druk op arbeid die tot de hoogste behoort in de geïndustrialiseerde landen. De voorbije regeringen hebben daarom al heel wat lastenverlagingen doorgevoerd waardoor deze de voorbije tien jaar opliepen tot bijna 6 miljard

Figuur 3a:
Werkgelegenheidsgraad 2006.

Bron: Europese Commissie.

Figuur 3b:
Openstaande vacatures.

Bron: VDAB.

euro per jaar. Ondanks deze maatregelen en de loonmatiging van de jongste jaren is de loonkostenhandicap van ons land ten opzichte van de buurlanden sinds 1996 opgelopen tot zo'n 8 %.

Arbeid blijft met andere woorden nog steeds te duur, zelfs vergeleken met de ons omringende landen. Uiteraard tast dit het concurrentievermogen aan van onze bedrijven en dus ook hun potentieel om werknemers in dienst te nemen. Zelfs voor de laagste lonen bedraagt de loonwig (dit is het verschil tussen de loonkost en het nettoloon) het op een na hoogste peil in de Europese Unie. Nochtans werden de lastenverlagingen vooral toegekend aan deze doelgroep. Wil België in de toekomst meer mensen aan het werk krijgen en bijgevolg zijn groeipotentieel verhogen, dan moeten lastenverlagingen op de top van de prioriteitenlijst blijven staan.

Gezien de omvang van het probleem zal lastenverlaging alleen niet volstaan. Zij zal gepaard moeten gaan met loonmatiging, om te vermijden dat het gunstig effect van de lastenverlaging wordt teniet gedaan door hogere looneisen. De sociale partners moeten wat dat betreft hun verantwoordelijkheid durven nemen en strikt de loonnorm respecteren, inclusief het doorvoeren van de nodige correcties indien de lonen achteraf toch sneller zijn gestegen dan bij de referentielanden.

Deze opdracht zal niet eenvoudig zijn. Ondanks een eerder gematigd groeitempo in de afgelopen conjunctuurcyclus

en de grote potentiële arbeidsreserve, konden de bedrijven sinds de groeiversnelling van vorig jaar immers nog zeer moeilijk geschikte arbeidskrachten vinden. Het resultaat hiervan is dat eind vorig jaar enkel in Vlaanderen al 35.000 openstaande vacatures niet ingevuld geraakten. Nochtans telt Vlaanderen zo'n 170.000 werkzoekenden. Deze kloof is des te opmerkelijker aangezien voor het merendeel van de openstaande betrekkingen lage of zelfs geen scholingsvereisten worden opgelegd. Het is dan ook niet verwonderlijk dat na zo'n anderhalf jaar van stevige economische groei, bedrijven als belangrijkste knelpunt of neerwaarts conjunctuurrisico het vinden van geschikte arbeidskrachten citeren. Uiteraard kan zo'n situatie leiden tot een opwaartse loondruk voor die categorieën werknemers waarnaar de vraag het grootst is, de zogenaamde knelpuntberoepen.

Dat kan alleen worden vermeden indien werkzoekenden worden aangemoedigd te werken of minstens om zich klaar te stomen voor de arbeidsmarkt via opleiding en vorming, en door het niet werken financieel minder aantrekkelijk te maken. Het genereuze uitkeringssysteem moet worden herzien om zo meer prikkels te geven om te werken. Het beperken in de tijd van de werkloosheidsuitkeringen kan daarbij al een eerste stap betekenen. De maatregelen voorzien in het Generatiepact om vervroegd uittreden uit de arbeidsmarkt te ontmoedigen gaan ook in de goede richting. Spijtig genoeg wordt minder werk gemaakt van het vergroten van het financiële verschil tussen het genieten van uitkeringen en het (netto)loon, zeker voor laaggeschoolden.

4. Belastingdruk blijft (te) hoog

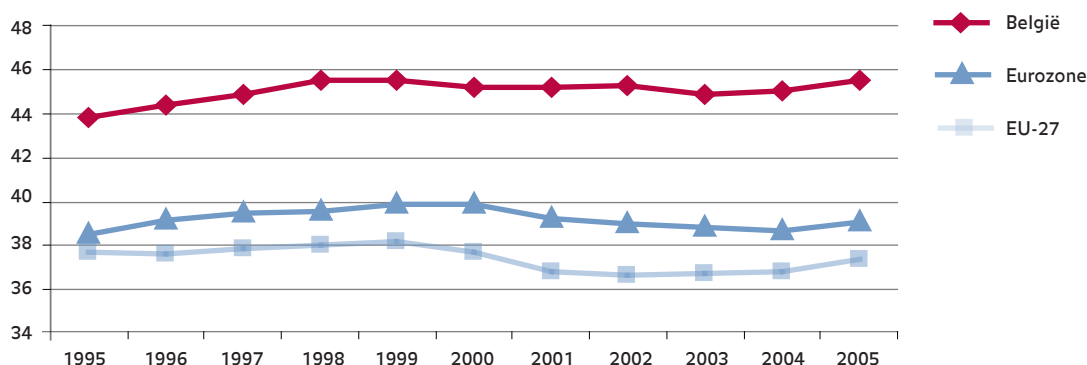
Sinds 2000 werden heel wat lastenverlagingen doorgevoerd, onder meer van de personenbelastingen, van de sociale zekerheidsbijdragen voor werkgevers en van de vennootschapsbelastingen.

Ondanks al deze maatregelen blijft de fiscale en para-fiscale druk in België tot de hoogste behoren in de Europese Unie en is zij in verhouding tot de omvang van onze economie (het BBP) niet gedaald. Recente studies van de Europese Commissie laten een objectieve vergelijking toe van het niveau en de structuur van belastingen in de verschillende Europese lidstaten³. Volgens deze studies bedroeg de lastendruk in België in 2005 45,5% van het BBP. Dit is het derde hoogste peil in de Europese Unie (in de 27 lidstaten van de EU ligt zij enkel in Zweden en Denemarken nog hoger) en iets meer dan 8 %-punten hoger dan het Europese gemiddelde.

Opvallend is dat de totale lastendruk in verhouding tot het BBP sinds 1998 grosso modo stabiliseerde en ten opzichte van een decennium geleden (1995) zelfs met 1,7% van het BBP is gestegen.

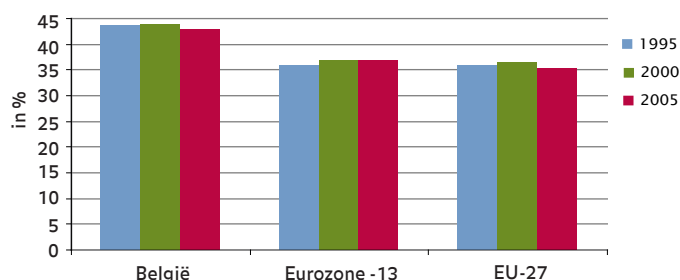
De lastenverlagingen die tijdens de vorige twee regeerperiodes werden doorgevoerd, hebben er met andere woorden niet voor gezorgd dat minder middelen uit onze economie naar de staat afvloeiden. Hier zijn verschillende verklaringen voor. Ten eerste werden bij de fiscale hervormingen ook compenserende maatregelen getroffen. Zo werden de belastingen op kapitaal verhoogd (op bepaalde beleggingsfondsen en levensverzekeringsproducten), ging de verlaging van het vennootschapsbelastingtarief gepaard met een vermindering van de aftrekmogelijkheden en de eenmalige bevrijdende voorheffing deed heel wat kapitaal dat ons land had verlaten terugkeren, wat ook een meeropbrengst met zich meebracht. Ten tweede hebben ook terugverdieneffecten hoogst waarschijnlijk een rol gespeeld. Door de lasten op arbeid te verlagen, is het interessanter mensen aan te werven en wordt zwartwerk ontmoedigd. Meer werknemers, betekent ook meer fiscale en para-fiscale bijdragen. Ten slotte spelen ook de andere overheidsniveaus naast de federale overheid een rol. Het blijkt immers dat de belastingen opgelegd door de federale overheid (zonder de sociale zekerheidsfondsen) in de tienjaarsperiode 1995-2005 wel degelijk met 1,2% van het BBP zijn gedaald, maar dit werd volledig gecompenseerd door een lastenverhoging vanwege de lokale overheden en gemeenschappen en gewesten maar ook de sociale zekerheid slurpte extra middelen op.

³ Europese Commissie, "Structures of the Taxation Systems in the European Union: 1995-2004" (2006) en Eurostat, "Taxation trends in the European Union" (2007).

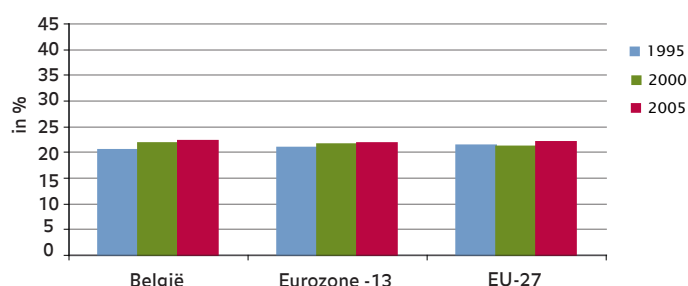

Figuur 4a:
Totale lastendruk (incl. sociale zekerheid) in % BBP.

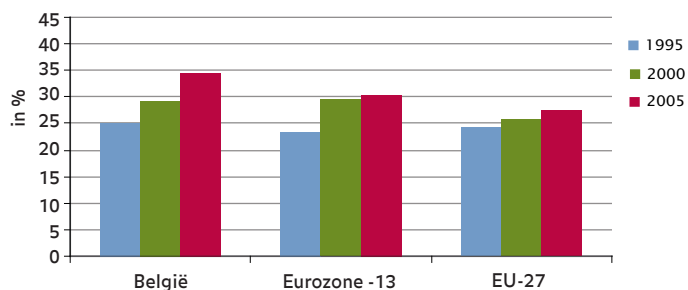
Bron: Europese Commissie.

Figuur 4b:
Impliciete lasten op arbeid.

Figuur 4c:
Impliciete lasten op consumptie.

Figuur 4d:
Impliciete lasten op kapitaal.

Bron: Europese Commissie.

Om een duidelijker beeld te krijgen van de verdeling van de lastendruk volgens economische functie, nl. de lasten op arbeid, op kapitaal en op consumptie, grijpen we terug naar de impliciete belastingvoeten. Deze geven de verhouding weer van de belastingopbrengsten uit respectievelijk arbeid, kapitaal en consumptie ten opzichte van hun belastbare basis. Op die wijze geven zij een correcter beeld van de echte inkomsten die elk van die economische functies moeten afdragen aan de overheid dan de maatstaf in verhouding tot het BBP. Die laatste houdt geen rekening met wijzigingen van bijvoorbeeld het aandeel van arbeidsinkomsten in het BBP. Zo leidt een toename van arbeidsinkomsten in een

economie tot hogere belastingopbrengsten uit arbeid, zodat in verhouding tot het BBP de fiscale en parafiscale opbrengsten zouden stijgen, zonder dat iets aan het regime werd gewijzigd. In dat geval zou de impliciete lastendruk op arbeid inderdaad ongewijzigd blijven.

Net als in de andere landen van de EU haalt de overheid vooral haar middelen uit lasten op arbeid. De impliciete lastendruk op arbeid weegt in België met 42,8% een pak zwaarder dan gemiddeld in de EU (35,2%). Toch laat het programma van lastenverlichting door de hervorming van de personenbelastingen en de verlaging van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid zich al enigszins voelen. Ten opzichte van 2000 is de lastendruk op arbeid in België met een vol procentpunt gedaald. Toch zal meer nodig zijn om onze relatieve positie in de EU te verbeteren, want ook in de rest van Europa tracht men de productieve productiefactor arbeid minder te belasten om zo arbeid meer lonend te maken.

Dat de lasten op arbeid in België te hoog zijn, daarvan is inmiddels iedereen overtuigd. Probleem is de financiering van een lastenverlaging. Vaak wordt daarom gesuggereerd om een verschuiving van de lastendruk door te voeren van arbeid naar consumptie (zoals recent in Duitsland) of naar kapitaal.

Een analyse van de impliciete lastendruk op consumptie en kapitaal leert ons echter dat daar het manna ook niet uit de hemel zal komen vallen. De belasting op consumptie ligt in ons land niet lager dan gemiddeld in Europa, wat bijvoorbeeld wel het geval was voor Duitsland. Bovendien moeten we rekening houden met het feit dat we een klein land zijn en dat de grenzen nooit veraf zijn. Een verhoging van bijvoorbeeld BTW-tarieven of accijnzen, zal snel leiden tot drukte op de grenswegen voor de wekelijkse aankopen. Net als in de rest van de EU, is de impliciete lastendruk op kapitaal het jongste decennium toegenomen. Deze stijging was in België nog sterker dan elders, waardoor onze minder goede uitgangspositie nog verslechterde.

Er blijft maar een optie over: ons land moet werk maken van een échte lastenverlaging gefinancierd door bezuinigingen aan de uitgavenzijde van het overheidsapparaat.

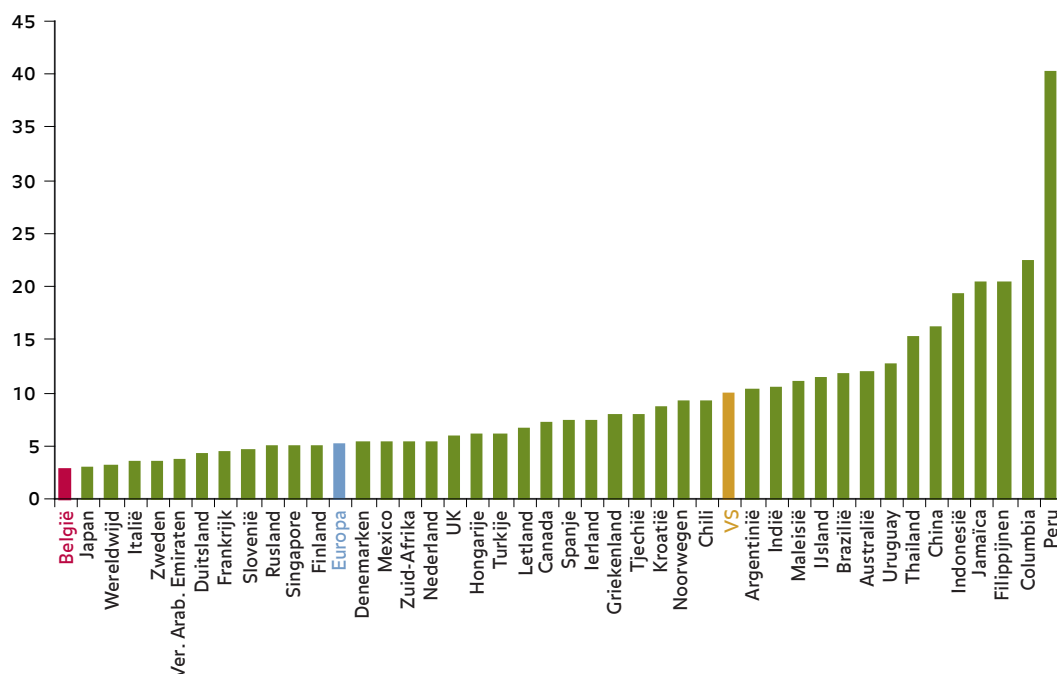
5. Schrijnend gebrek aan ondernemerschap

Zeker met de vergrijzing van de bevolking in zicht gaat heel wat aandacht naar het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt en maatregelen om de werkzaamheidsgraad van de bevolking te verhogen. Men vergeet daarbij echter dat jobs niet zomaar worden gecreëerd. Om op een duurzame manier jobs te scheppen, zijn bedrijven nodig. Bedrijven, opgericht door ondernemers die risico's niet schuwen om zo toegevoegde waarde te creëren, te groeien en indien ze succesvol zijn ook werk te creëren voor anderen.

Er is in België echter weinig draagvlak voor ondernemerschap. Peilingen bij afgestudeerde jongeren naar hun professionele toekomstverwachtingen geven stevast een voorkeur weer voor jobs in vast dienstverband bij een groot, gevestigd

bedrijf. Volgens een enquête van de Europese Commissie wenst in ons land slechts 34% van de bevolking zelfstandige te zijn, in de Europese Unie is dat 45%. Dat staat in schril contrast met de ondernemingszin van de Amerikanen, want de meerderheid van de ondervraagden in de Verenigde Staten (61%) zien een carrière als zelfstandige wel zitten.

Het gebrek aan ondernemerschap komt spijtig genoeg niet alleen tot uiting in intentieverklaringen of voorkeuren bij peilingen, maar ook in de zeer lage opstart van nieuwe bedrijven. De Global Entrepreneurship Monitor, in België uitgevoerd door de Vlerick Management School, telt slechts 2,7% van de volwassenen die de voorbije drie jaar een bedrijf hebben gestart of ermee bezig zijn. Dat is het laagste

Figuur 5a:

Ondernemerschapactiviteit *.

* % van de beroepsbevolking dat actief betrokken is bij het opstarten van een onderneming of in de voorbije drie jaar een onderneming heeft opgericht.

Bron: Global Entrepreneurship Monitor, 2007.

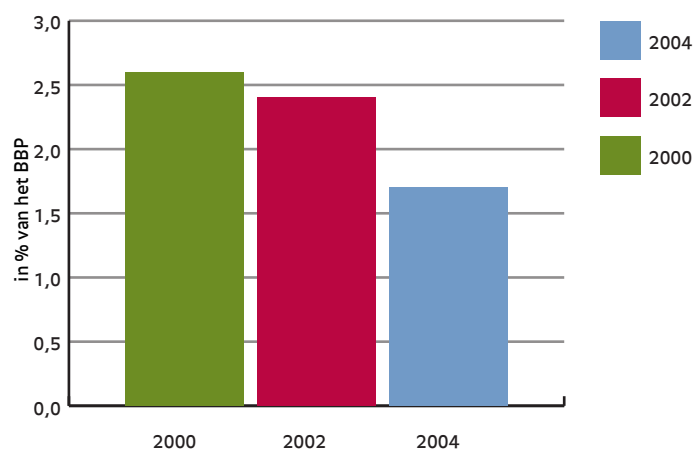
peil van de landen die aan dit wereldwijd onderzoek hebben meegedaan. België doet het dus een pak slechter dan gemiddeld in de Europese Unie (5%).

Uiteraard wordt het groeipotentieel van een economie gehypothecerd indien het wordt gekenmerkt door zo weinig ondernemerschap. Bovendien zal ook hier de vergrijzing toeslaan. In de Europese Unie zal tijdens de komende tien jaren een derde van de ondernemers, vooral in familiebedrijven, zich terugtrekken. Daarom moet de bedrijfsoverdracht tijdig worden voorbereid. Het kan daarbij gaan om een familiale overnemer of een derde. Een bijkomend probleem is dat de leeftijdsgroep die typisch het meest open staat voor het ondernemerschap, nl. de 35 à 45 jarigen, ook zal krimpen de komende decennia. De zoektocht naar overnemers zal dus niet eenvoudig verlopen.

Om onze toekomstige welvaart te verzekeren is het dus hoog tijd voor een veel positievere beeldvorming van onder-

nemers en ondernemingen. Jongeren moeten weer zin krijgen een eigen bedrijf te leiden. Dit zal niet alleen sensibilisatiecampagnes vergen. Ook daadwerkelijke obstakels voor ondernemerschap moeten worden weggenomen.

Traditioneel wordt daarbij verwezen naar de enorme administratieve rompslomp die de startende, maar ook de al gevestigde ondernemer moet doorworstelen. Op dat domein werd de jongste jaren al heel wat vooruitgang geboekt. Volgens de laatste metingen van het Federaal Planbureau (2004) zijn de administratieve lasten in vier jaar tijd met een derde gedaald. Toch blijven zij met 4,9 miljard EUR nog steeds aanzienlijk. Dit bedrag vertegenwoordigt 1,7% van de toegevoegde waarde die ons land op een jaar voortbrengt. Uitgedrukt per werknemer wegen de lasten ook nog steeds het zwaarst door bij kleine ondernemingen met minder dan 10 werknemers. Met andere woorden: de strijd tegen Kafka is nog niet gestreden en tijdens de komende beleidsperiode mag de aandacht op dit punt niet verslappen.

Figuur 5b:
Administratieve lasten.

Bron: Federaal Planbureau.

6. Niet de ideale vestigingsplaats voor buitenlandse investeerders

België is een kleine, open economie, gelegen in het hart van Europa. Naast onze centrale ligging, beschikken we over belangrijke troeven zoals een efficiënte transport- en communicatie-infrastructuur, een aantrekkelijk (maar uitdovend) regime voor coördinatiecentra, een goed opleidingsniveau en productiviteit van de arbeidskrachten. Een ander feit dat zeker ook meespeelt, is de aanwezigheid van de Europese instellingen, de NATO en andere internationale organisaties.

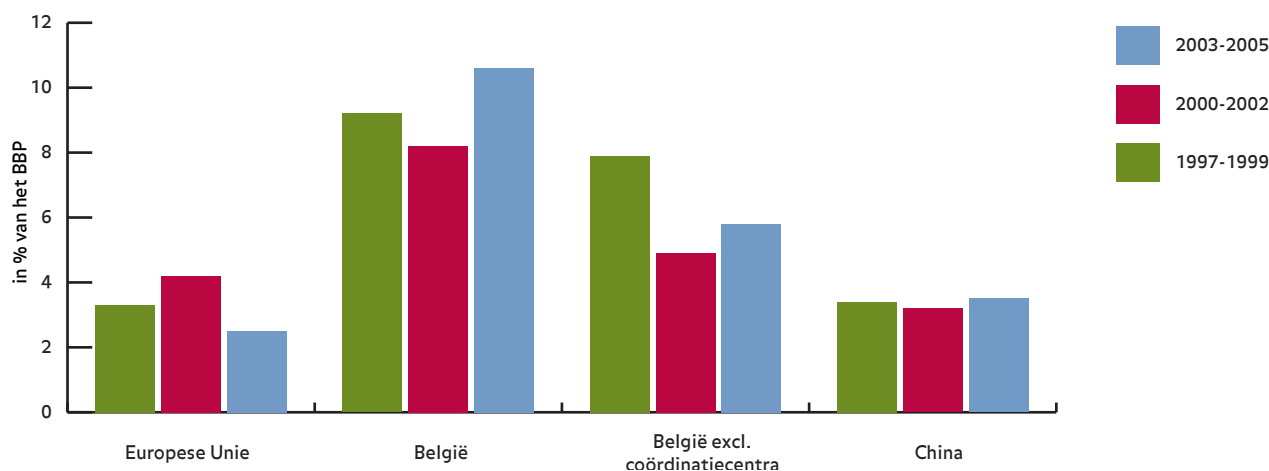
Het is dan ook niet verwonderlijk dat traditiegetrouw directe buitenlandse investeringen steeds een belangrijke rol hebben gespeeld voor onze economie. Dat vertaalt zich in indrukwekkende cijfers: 47,6% van het eigen vermogen van alle Belgische vennootschappen wordt rechtstreeks of onrechtstreeks aangehouden door buitenlandse aandeelhouders. Het kapitaal dat rechtstreeks wordt gecontroleerd door buitenlandse investeerders bedraagt 35,1% van het eigen vermogen⁴. Terwijl gemiddeld in de Europese Unie de directe buitenlandse investeringen slechts 2,5% van het BBP bedroegen, was dit tussen 2003 en 2005 in België 10,6%.

4 Situatie op 31 december 2005.

Dit cijfer wordt echter voor een groot stuk opgeblazen door de activiteiten van de coördinatiecentra die zich omwille van het gunstige fiscale statuut in België hadden gevestigd. De kapitaalstromen die zij genereren reflecteren financiële operaties van multinationals die niet noodzakelijkerwijze in verband staan met reële economische activiteiten of investeringen in België. Indien men deze buiten beschouwing laat, daalt het bedrag aan directe buitenlandse investeringen in België tot 5,8% van het BBP in de periode 2003-2005, wat nog steeds ruim boven het EU-gemiddelde ligt.

We leven in een tijdperk van globalisering. De opkomende landen hebben enorme spaaroverschotten gegenereerd en gaan op zoek naar rendabele investeringen. Deze investeringen uit de opkomende landen kunnen een belangrijke katalysator betekenen voor onze economische groei.

De uitdaging zal erin bestaan om niet op onze lauweren te rusten en de historische troeven waarover we beschikken niet als vanzelfsprekend en verworven te beschouwen. Zo is ons land sinds de uitbreiding van de EU naar Oost- en Centraal-Europa niet langer kampioen qua markttoegang tot de EU. Wat marktnabijheid betreft valt deze eer nu eerder

Figuur 6a:
Directe buitenlandse investeringen.

Bron: Nationale Bank van België.

Tsjechië, Oostenrijk en Duitsland te beurt. Ook qua transportinfrastructuur lijken we onze voorsprong te verliezen, want onder meer de verkeersdrukke en de beschikbaarheid van internationale luchtvaartverbindingen worden steeds meer geciteerd als problematisch.

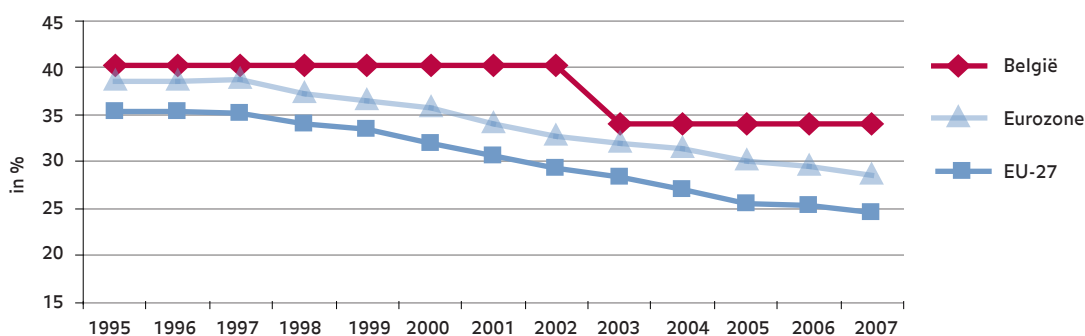
Uit een recent onderzoek naar het investeringsgedrag vanuit China, blijkt dat België nog bijna niet voorkomt op de *short lists*⁵. Er dreigen dus heel wat investeringsopportuniteiten aan onze neus voorbij te gaan indien niet dringend maatregelen worden genomen om nieuwe buitenlandse investeringen aan te trekken. Naast het waken over het voortbestaan van bovengenoemde troeven, kan ook de fiscaliteit daarin een belangrijke rol spelen. Zo werden in het verleden door het voordelige fiscale statuut voor de coördinatiecentra heel wat financiële activiteiten van multinationals naar ons land getrokken.

Specifieke gunstmaatregelen voor bepaalde sectoren of activiteiten moeten daarbij zoveel mogelijk worden ge-

weerd. Beter is een algemeen aantrekkelijk investeringsklimaat te bevorderen, door bijvoorbeeld een gunstig fiscaal systeem voor vennootschapsbelastingen uit te werken. Het is overigens een internationale trend om de nominale tarieven van de vennootschapsbelasting te verlagen om investeringen te trachten aan te trekken. Zodoende is het gemiddelde nominale standaardtarief in de toenmalige landen van de EU-15 gezakt van 46% in 1985 tot iets minder dan 30% in 2006. In een poging om op die tendens in te spelen verlaagde ons land het normale tarief in 2003 tot 33,99 %, want ons toen in de Europese middelmoet bracht, maar sindsdien deden tariefverlagingen in andere Europese landen de kloof opnieuw toenemen in ons nadeel.

In die context zal de zogenaamde notionele interestaf trek het hogere nominale tarief toch enigszins kunnen compenseren. De kostprijs van het eigen vermogen – onder de vorm van een fictieve rente – wordt immers fiscaal aftrekbaar zoals dat van vreemd vermogen. Bijkomend voordeel van deze maatregel is dat zij ook de balansstructuur van de ondernemingen verbetert.

5 VBO, 2006.

Figuur 6b:
Nominale tarieven vennootschapsbelastingen.

Bron: Economische Commissie.

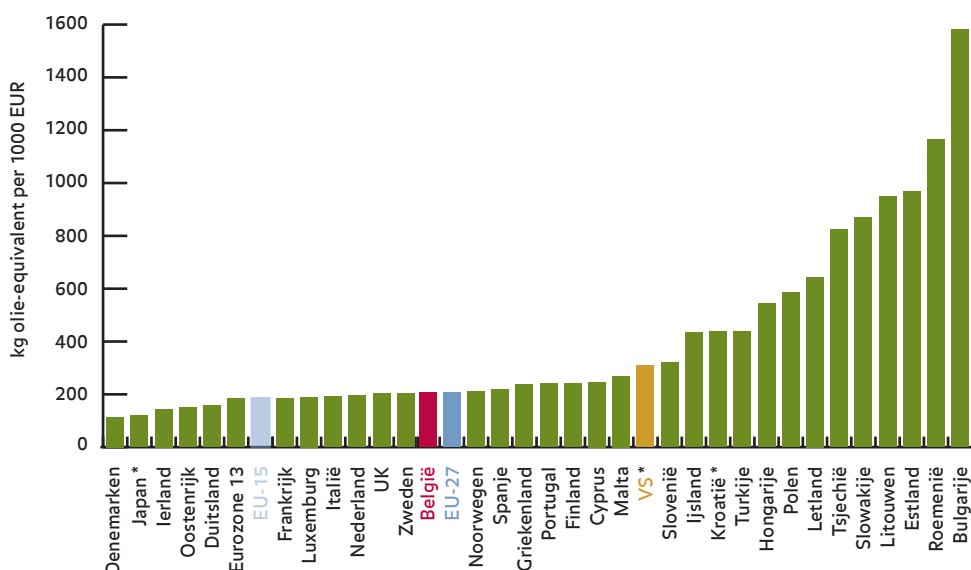
7. Toekomst van energie-intensieve industrie niet verzekerd

De energie-intensieve industrie neemt een belangrijke plaats in binnen het Belgisch economisch weefsel. Onder meer door de aanwezigheid van belangrijke zeehavens doet er zich een sterke concentratie voor van de chemische en petrochemische industrie. Ook transport, een andere energieverslindende activiteit, heeft een stevige voet in huis, wat niet verwonderlijk is gezien de centrale ligging van België in het industriële hart van Europa.

Indien we geen rekening houden met de nieuwe EU-lidstaten die op het gebied van hun economische structuur en energie-efficiëntie vaak nog een achterstand hebben ten opzichte van de vroegere 15 EU-landen, behoort België tot de meest energie-intensieve economieën van Europa. De beschikbaarheid én betaalbaarheid van energiebronnen zijn dan ook cruciaal voor de concurrentiekracht van onze economie. Het energiedebat mag dus niet ontbreken bij de beleidsprioriteiten voor de komende jaren. Daarbij staat ook het terugdringen van broeikasgassen centraal om zo mee de wereldwijde klimaatverandering in te tomen.

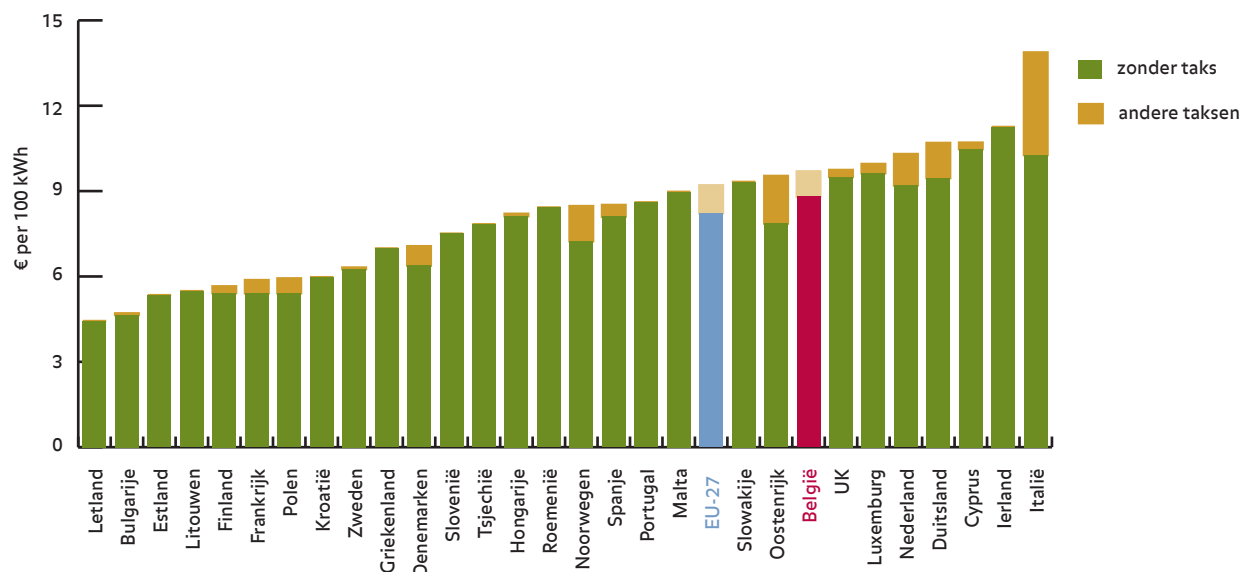
Omdat ons land over zeer weinig eigen energiebronnen beschikt, zijn we voor de energiebevoorrading vooral aangewezen op invoer, wat ons kwetsbaar maakt. Olie en gas maken respectievelijk 37% en 27% uit van onze energieconsumptie, gevolgd door nucleaire energie (22%). Hernieuwbare energiebronnen blijven een eerder marginale rol spelen omwille van de hoge bevolkingsdensiteit en geografische omstandigheden in België. Door de beperkte schaalgrootte van hun potentieel kan de kostprijs ervan ook te duur uitvallen. Dit neemt niet weg dat recent een aantal industriële bedrijven hebben geïnvesteerd in warmtekraftkoppelinginstallaties, zodat de warmte die vrijkomt bij hun industriële processen kan worden gebruikt voor elektriciteitsopwekking. Ook op die manier kunnen dus duurzame energiebronnen worden ingezet.

Olie- en gasprijzen zijn de laatste jaren sterk de hoogte in gegaan. Op zich gaat het om een internationaal fenomeen en hoeft die prijsstijging de concurrentiekracht van de Belgische bedrijven niet zwaarder te treffen dan

Figuur 7a:
Energie-intensiteit van de economie in 2005 (*2004).

Bron: Eurostat.

Figuur 7b:

Elektriciteitsprijzen voor industriële klanten op 1 januari 2007 (jaarlijkse consumptie van 2000 MWh).

Bron: Eurostat.

elders. Maar, doordat België weinig andere energiebronnen kan aanspreken, vormt dit wel een probleem. Zowel met het oog op de bevoorradingszekerheid als op het verminderen van broeikasgassen, is de geplande uitstap uit kernenergie een twijfelachtige beslissing. Het aandeel van kernenergie voor de opwekking van elektriciteit, is al gedaald van 60% in 1990 tot 55% nu, maar zij blijft dus de belangrijkste bron. Aangezien kernenergie geen broeikasgassen uitstoot en een relatief lage productiekost heeft voor grotere hoeveelheden elektriciteit, is het duidelijk dat de inzet ervan in de toekomst nog broodnodig is.

Naast de keuze en de ontwikkeling van energiebronnen, moet ook de échte liberalisering van de gas- en elektriciteitssector op Europese schaal onze bedrijven ten goede komen. Sinds juli 2007 zou de eengemaakte markt voor elektriciteit en gas een feit moeten zijn en zou elke consument moeten kunnen aankloppen bij de leverancier naar keuze in de EU. Normaal moet dit leiden tot een nivellering naar de beste prijzen op de Europese markt. Het blijkt echter dat vele markten nog nationaal geïoriënteerd blijven en gedomineerd worden door een beperkt aantal spelers. De prijsverschillen tussen de EU-landen blijven dan ook aanzienlijk, en spijtig genoeg scoort ook wat dat betreft België onvoldoende. Het Belgisch industrieel bedrijf betaalt immers meer voor zijn elektriciteitsfactuur dan gemiddeld in Europa. Niet alleen

de leveranciersprijs speelt hierbij een rol, maar ook allereerste heffingen en taksen.

Milieuorganisaties klagen vaak de grote ecologische voetafdruk van België aan en pleiten voor drastische verhogingen van de belastingen op energie of andere kostenverhogende maatregelen om het energieverbruik terug te dringen. Het is een economische zekerheid dat hogere kosten zullen leiden tot minder energieverbruik. Voor zover dat dit alle geïndustrialiseerde landen min of meer op dezelfde wijze treft en zij kunnen leiden tot het vermijden van verspilling en het zoeken naar meer efficiëntere productiemethodes, is dat ook niet problematisch. Het is echter de vraag of we dat stadium al niet hebben bereikt. Onder meer doordat de energie-efficiëntie van onze industrie al tot de wereldtop behoort, blijkt uit berekeningen van het federaal Planbureau dat het potentieel aan energiebesparingen in ons land lager ligt dan in andere Europese landen. Kostenverhogende maatregelen zullen mogelijks enkel leiden tot het versneld wegtrekken van industriële activiteiten uit onze contreien naar landen waar men veel minder wakker ligt van ecologische én sociale normen. De energieconsumptie zal dan inderdaad dalen in ons land, maar per saldo zou de balans op wereldvlak zelfs kunnen verslechteren. Bovendien zal het leger werklozen in België er enkel maar groter door worden.

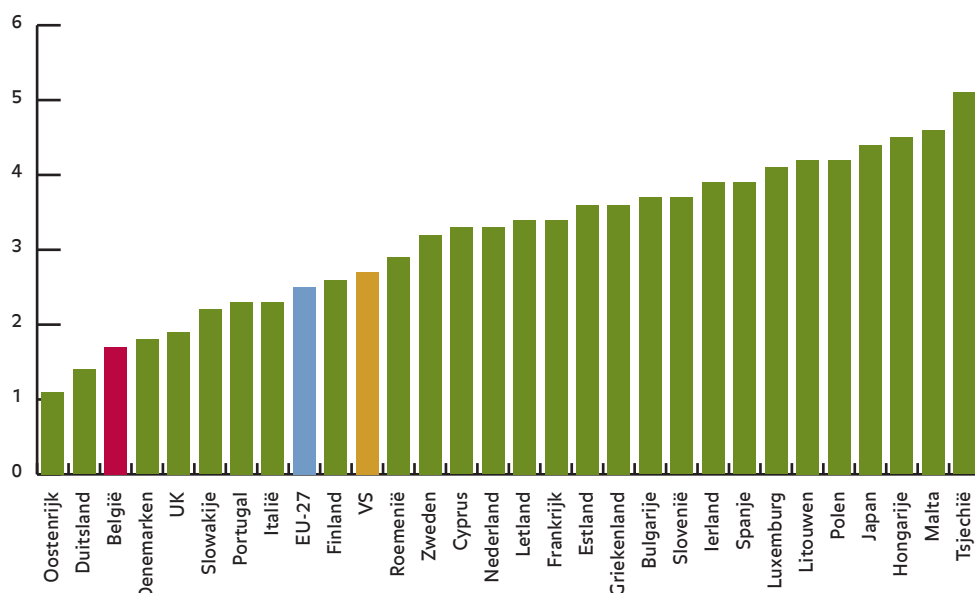
8. Onderinvesteringen in het economisch weefsel

Een goede basisinfrastructuur is onontbeerlijk voor ontwikkelde economieën. Op dat vlak heeft ons land een troef uit te spelen die vaak ook niet ontbreekt in powerpointpresentaties om internationale investeerders aan te trekken. De densiteit van het wegen- en spoorwegennet behoort tot de hoogste in de wereld. Qua waterwegen doet België het ook niet slecht, met de aanwezigheid van zeehavens zoals Antwerpen, Zeebrugge en Gent en ook de binnenvaart is sterk ontwikkeld. We beschikken over vijf luchthavens, sommige vooral voor vrachtvervoer, andere eerder passagiersvervoer en de belangrijkste, Brussels Airport, combineert beide.

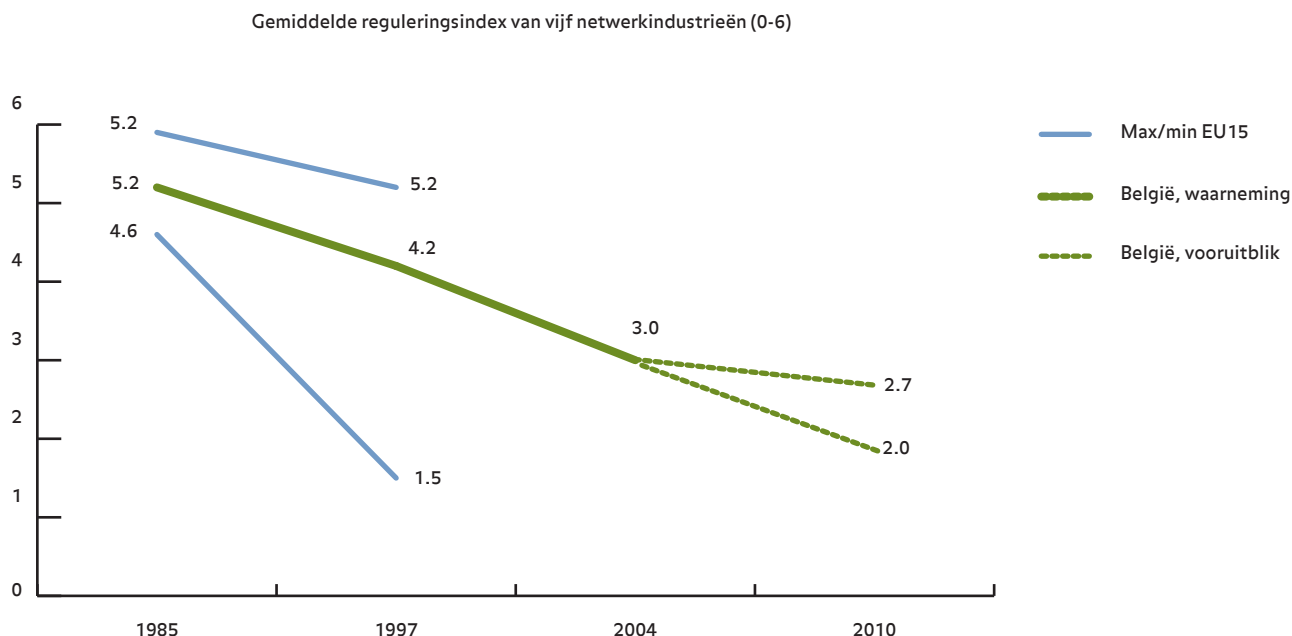
Dit alles maakt België tot een uitgelezen logistiek centrum. De Nationale Bank van België berekende dat de directe en indirecte havenactiviteiten alleen al samen goed zijn

voor 9,5% van het BBP en 6,5% van de werkgelegenheid in ons land. Men zou kunnen verwachten dat daarom volop zou worden geïnvesteerd in de verdere uitbouw van deze infrastructuur of minstens in het behoud ervan. Dit blijkt echter niet het geval te zijn. Uit de Nationale Rekeningen blijkt dat de totale overheidsinvesteringen, dus niet enkel deze voor de vervoersmodi, sinds 2001 slechts 1,7% van het BBP vertegenwoordigen. Het Europese gemiddelde ligt bijna 1 procentpunt hoger. Dit is des te schrijnender aangezien hiermee amper de afschrijvingen en dus de vervangingsinvesteringen worden gedekt.

Willen wij de logistieke activiteiten verder ontplooiën zijn grote investeringen nodig in zowel het wegvervoer als het spoor waarvan de capaciteit de verzadiging nabij is. Enkel de binnenvaart beschikt nog over groeimarges. Een

Figuur 8a:
Overheidsinvesteringen in % BBP internationaal vergeleken.

Figuur 8b:
Evolutie van de markthervorming van netwerkindustrieën in België, 1985-2010.

Bron: Federaal Planbureau op basis van de Oeso.

doorbraak in de herontwikkeling van de Ijzeren Rijn is meer dan nodig, net zoals de spoorontsluiting van de zeehavens én het vergroten van de capaciteit van de Ring rond Brussel.

De laatste jaren werd te weinig beleidsaandacht geschonken aan de ontplooiing van het goederenvervoer. De prioriteiten voor de NMBS bijvoorbeeld werden bijna uitsluitend gericht op het personenvervoer en de stiptheid van het treinverkeer. We ontkennen niet dat dit ook belangrijk is, denken we maar aan de optimalisering van het woon-werkverkeer door de reistijden korter en betrouwbaarder te maken, en dus dankzij een kwaliteitsverbetering meer mensen te laten overschakelen van de auto naar het openbaar vervoer. Er moet echter ook opnieuw gedurfd worden het vrachtverkeer zijn plaats te laten opeisen in de prioriteitenlijst, conform het economische belang ervan.

Hopelijk zal de marktopening van de spoorwegen, die sinds 2006 geldt voor internationaal goederenverkeer over

het spoor en dit jaar werd uitgebreid tot het binnenlands goederenverkeer, een positieve invloed hebben op de dienstverlening. Eenzelfde hoop geldt voor de andere netwerkindustrieën, die allen onder invloed van de Europese regelgeving geleidelijk worden geliberaliseerd.

Bij de recente discussies in het Europees Parlement rond de volledige marktopening van de postdiensten, viel de terughoudende houding van België te betreuren. Nochtans blijkt volgens de economische theorie dat meer concurrentie vaak leidt tot een betere kwalitatieve dienstverlening aan de best mogelijke prijs. De reguleringsindex berekend door de Oeso geeft echter aan dat België op het vlak van liberalisering geen koploper is in Europa. Een minder terughoudende houding zou op dat vlak al een hele vooruitgang betekenen en ook bijdragen tot een versterking van ons economisch weefsel.

9. Missen van de boot van de kenniseconomie

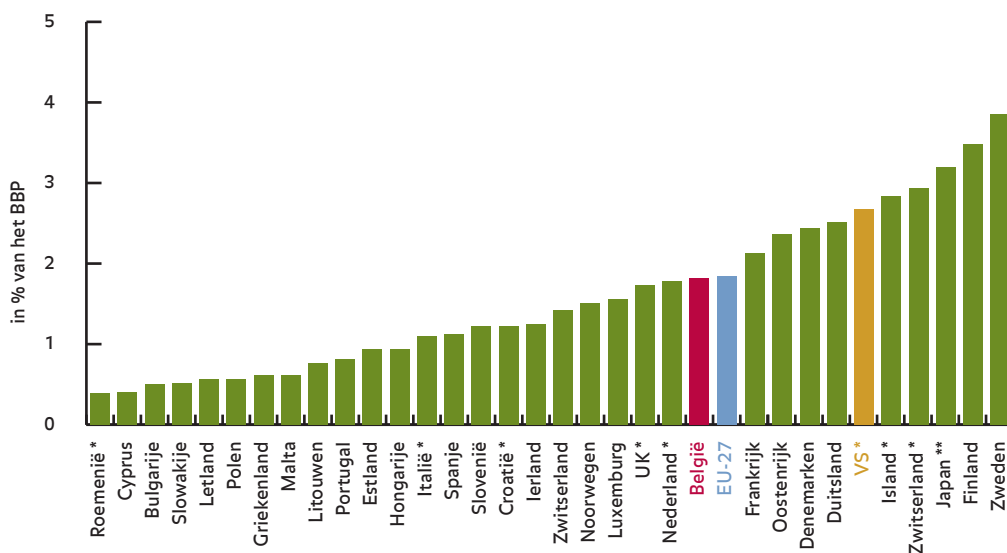
Innovatie wordt gezien als dé drijfveer van economische groei en welvaart. Door ons toe te spitsen op innovatieve activiteiten kan een hogere toegevoegde waarde worden gecreëerd en dus ook een hogere productiviteit. Dat kan de hogere loonkosten compenseren die de Westerse economieën - en zeker België - kenmerkt. De ontwikkeling van Europa als een kenniseconomie staat daarom centraal in de zogenaamde Lissabon-strategie (2000) die erop gericht is jobs en groei te stimuleren in Europa.

Om een idee te krijgen van het innovatievermogen van een economie wordt vaak gekeken naar het aandeel van investeringen in onderzoek en ontwikkeling in het BBP. In België zijn zij slechts goed voor 1,8 % van het BBP, beduidend lager dan bij de best presterende landen, en vooral ver beneden de doelstelling van 3% die de Europese Unie zich heeft opgelegd. Uit nader onderzoek blijkt bovendien dat

die investeringen zich concentreren bij slechts een dozijn bedrijven, vooral uit de farma-industrie.

Investeringen in onderzoek en ontwikkeling, zeggen echter niet alles over het innovatievermogen. Zij zijn een indicator van de kenniscreatie in een economie, maar daarnaast zijn ook de innovatiedrijvers (zoals de scholing van de bevolking), de verspreiding en toepassing van innovatie (zoals het belang van high-techsectoren) en de creatie van intellectuele eigendomsrechten (octrooien) belangrijke maatstaven.

Dankzij het goed onderwijssysteem – vooral in Vlaanderen – blijkt België enkel op het vlak van innovatiedrijvers beter te scoren dan gemiddeld in de Europese Unie. Toch behoren we ook op dat vlak niet tot de best presterende landen. Op alle andere gebieden hinkt België achterop. In de globale innovatie-index, berekend door MERIT

Figuur 9a:
Investerings in O&O (2005).

* 2004

** 2003

Bron: Economische Commissie.

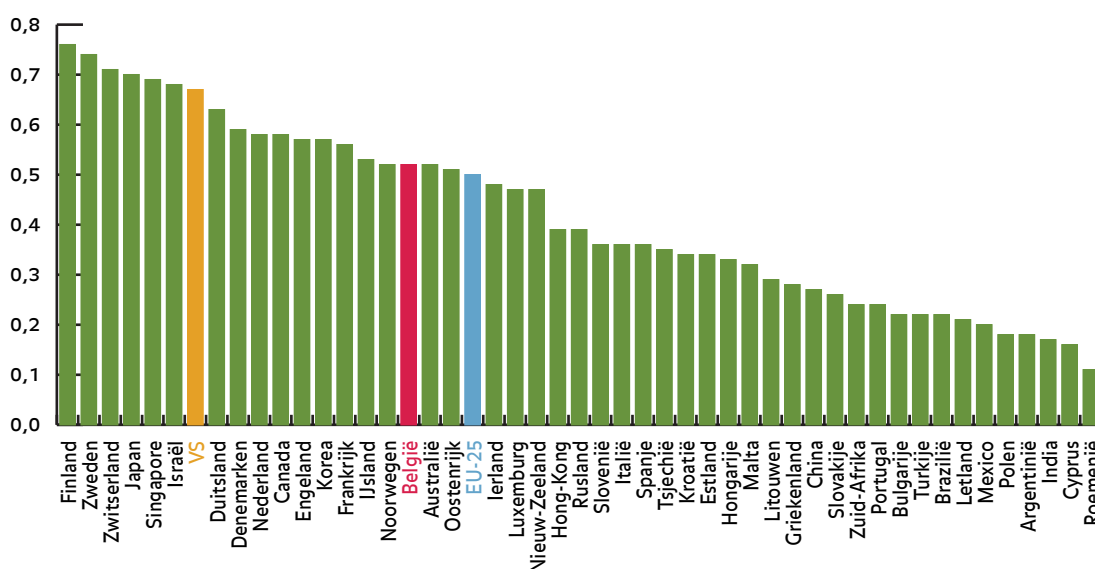
(Maastricht Economic and social Research and training centre on Innovation and Technology) krijgt ons land dan ook een matige score.

Het komt er dus op neer om de innovatiekracht van onze economie te versterken. De overheid kan een steentje bijdragen door zelf ook voldoende middelen en steun uit te trekken voor onderzoek en ontwikkeling, liefst in nauwe samenwerking met de privé-sector. De overheidsinvesteringen in O&O liggen in ons land immers aan de lage kant, zij vertegenwoordigen minder dan een kwart van de totale onderzoeksuitgaven, in de rest van Europa ligt dat aandeel de helft hoger.

Ook dat volstaat echter niet. Innovatie stimuleren heeft vooral te maken met het creëren van gunstige investeringsfactoren. Naast een goed onderwijssysteem, is daarbij ook het fiscale en parafiscale klimaat niet onbelangrijk. Bedrijven ontwikkelen hun activiteiten daar waar zij de beste return kunnen krijgen op hun (risicovolle) investering. Ook voor onderzoeksactiviteiten blijken de hoge loonkosten in ons

land een belangrijke handicap, zoals ook werd aangestipt in het “high level report 3%” dat onder leiding van professor Luc Soete de ontbrekende links voor de stimulering van innovatie in ons land onderzocht.

De maatregelen die de vorige regering heeft genomen om de bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers te verlagen is een stap in de goede richting. Toch blijft het beter een algemene lineaire lastenverlaging door te voeren, aangezien zo ingewikkelde uitzonderingssysteem worden vermeden en geen schefftrekkingen tussen bijvoorbeeld diploma's of jobomschrijvingen worden gecreëerd. Bovendien verkleint zo ook het verschil tussen de loonkost van onderzoekers en hun nettoloon. In de wereldwijde markt voor onderzoek moeten we immers aantrekkelijk zijn voor zowel de onderzoekers als de investeerders. Het is een illusie te denken dat we op dat vlak geen concurrentie zouden ondervinden van de opkomende economieën. Ook zij zijn immers aan een opmerkelijke opmars bezig op innovatief vlak, onder meer dankzij investeringen van multinationale bedrijven.

Figuur 9b:
Voorstelling van de globale innovatie.

Bron: MERIT, European Trend Chart on Innovation, 2006.

10. Overheidsfinanciën uit balans

In de jaren negentig golden de Maastricht-criteria⁶ als stok achter de deur om de overheidsfinanciën drastisch te saneren. Dankzij deze inspanning was het nettofinancieringstekort van de Belgische overheid in 2000 voor het eerst in bijna 40 jaar verdwenen. Dit was enkel mogelijk door een ruim primair overschot op te bouwen, dit is het saldo van de overheidsontvangsten en -uitgaven zonder rekening te houden met de rentelasten. De overheidsschuld begon daarvoor ook te krimpen nadat het een piek had bereikt van ruim 133% van het BBP in 1993.

Toen België eenmaal zijn EMU-ticket op zak had, viel de begrotingsdiscipline echter grotendeels weg. Men stelde zich bij de begrotingsopmaak tevreden met het louter nastreven van een begrotingsevenwicht. Door de krimpende overheidsschuld en de daling van de rentetarieven was dit niet moeilijk. Aangezien de rentelasten op de overheidsschuld daalden van 6,6% van het BBP in 2000 tot 4 % van het BBP in 2006, kwam immers een budgettaire marge vrij van 2,6% van het BBP, die volledig werd benut. Bovendien bediende men zich rijkelijk van eenmalige maatregelen om jaar na jaar toch de rekeningen te doen kloppen.

In plaats van het primair overschot aan te houden op een hoog niveau, begrotingsoverschotten op te bouwen en de schuldratio versneld af te bouwen, werd dus een expansief begrotingsbeleid gevoerd. In het stabiliteitsprogramma van november 2002 gaf de regering nog een begrotingsoverschot aan van 0,5% van het BBP in 2005, maar die doelstelling werd nadien uitgesteld. Volgens de jongste bijwerking van december 2006, moet dit overschot pas in 2008 worden gerealiseerd.

Op zich hoeft deze versoepeling van de broeksriem niet dramatisch te zijn. Het zou immers kunnen dat men bewust heeft geopteerd voor maatregelen die het economisch draagvlak versterken. Onder meer door een sterkere economische groei en terugverdieneffecten kunnen de overheidsfinanciën nadien vanzelf opnieuw in de plooi vallen. Toch is de situatie eerder verontrustend te noemen, en dit om twee redenen.

Ten eerste ging de beleidsruimte niet zozeer naar een versterking van ons groeipotentieel. De lastenverlagingen die werden doorgevoerd, werden immers gecompenseerd door lastenverhogingen elders en per saldo is de belastingdruk in ons land niet gedaald. Ook gingen de bijkomende middelen niet naar extra investeringen die bijvoorbeeld de economische infrastructuur zouden versterken. Wel stegen de lopende uitgaven van de overheid, onder meer door een ontsporing van de uitgaven voor gezondheidszorgen in 2003

⁶ De Maastricht-criteria zijn economische convergentiecriteria die moesten worden vervuld om te kunnen deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie. Het nettofinancieringstekort van de gezamenlijke overheid mocht maximaal 3% van het BBP bedragen en de schuldgraad 60% van het BBP.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
november 2002	0,0	0,0	0,3	0,5					
november 2003		0,2	0,0	0,0	0,0	0,3			
december 2004			0,0	0,0	0,0	0,3	0,6		
december 2005				0,0	0,0	0,3	0,5	0,7	
december 2006					0,0	0,3	0,5	0,7	0,9
realisaties	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2				

Tabel:
Normen inzake financieringsbehoefte of -vermogen van de Belgische overheid in % van het BBP.

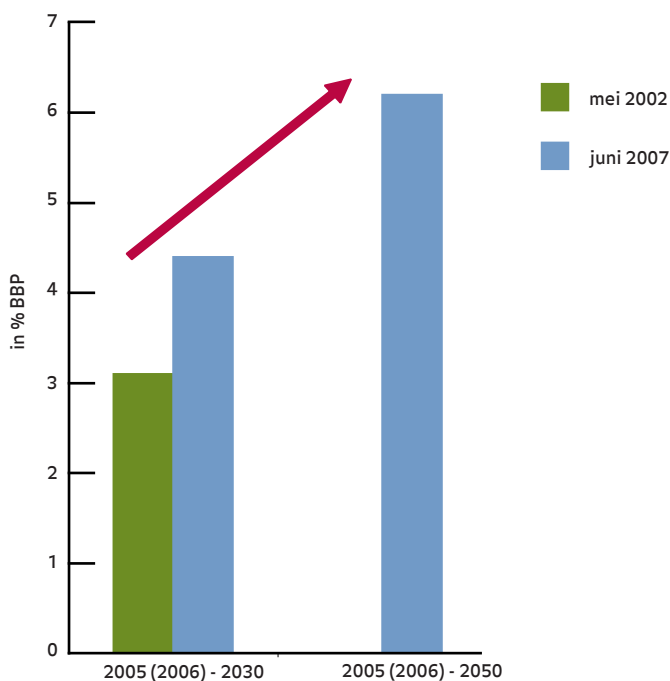
Bron: Hoge Raad van Financiën.

en 2004, maar vooral door een stevige uitgavendynamiek bij de lagere overheden (vooral de lokale).

Een tweede reden waarom de versoepeling van het begrotingsbeleid problematisch is, heeft te maken met de vergrijzing van de bevolking. Vanaf 2010-2012 zullen de kosten daarvan voelbaar worden. Terwijl de voorbije 8 jaar de begrotingsdoelstellingen geleidelijk versoepelden, werden in dezelfde periode de ramingen voor de kost van de vergrijzing van de Hoge Raad van Financiën jaar na jaar verhoogd. In plaats van een geschatte budgettaire impact tussen 2005 en 2030 van 3,1% van het BBP (raming van juni 2002), schatten de specialisten dit nu op 4,4% van het BBP. Bovendien werd berekend dat de impact van de vergrijzing op de overheidsfinanciën nog voelbaar zal zijn tot in 2050, wanneer de kosten zullen oplopen tot 6,2% van het BBP.

Net zoals de toetreding tot de EMU in de jaren negentig een stok achter de deur was voor het gezond maken van overheidsfinanciën, zou ook de nakende vergrijzing deze rol moeten hebben gespeeld sinds 2000. Dat is echter niet gebeurd.

De volgende regering zal het niet gemakkelijk krijgen tegelijkertijd opnieuw begrotingsoverschotten op te bouwen, de lastendruk te verlagen en te investeren in het economische weefsel. De enige manier om dit te bereiken is ervoor te zorgen dat de overheidsuitgaven worden teruggedrongen. De hoge lastendruk is maatschappelijk pas aanvaardbaar indien hier tegenover ook degelijke dienstverlening staat. Op dat vlak zijn nog heel wat efficiëntieverbeteringen mogelijk. Bijkomende moeilijkheid daarbij is dat inspanningen moeten worden geleverd door alle overheidsniveaus. Een grotere financiële responsabilisering kan daarbij helpen.

Figuur 10a:
Geschatte kost van de vergrijzing.

Bron: Hoge Raad van Financiën.

Besluit

België is een welvarend land. Ook het voorbije decennium mochten we al bij al niet klagen over onze economische prestaties. Toch kan het beter. We vinden immers geen aansluiting bij de best presterende economieën in de EU of daarbuiten.

Bovendien staan we voor een tijdperk van belangrijke veranderingen. De globalisering en de vergrijzing van de bevolking zullen hun effecten immers niet missen. Het beleid zal een antwoord moeten formuleren op deze uitdagingen. Stilstaan is immers achteruitgaan.

In deze beleidsnota hebben we getracht de vinger te leggen op tien zwakke punten van onze economie. We moeten daarbij niet doemdenken. Integendeel, door de realiteit onder ogen te zien, kunnen we tijdig ingrijpen.

Het zal er vooral op aan komen een ondernemingsvriendelijk klimaat te scheppen, mensen aan te moedigen te werken en voldoende te investeren in onze troeven.

We denken daarom dat in de eerste plaats werk moet worden gemaakt van échte lastenverlagingen en niet alleen van verschuivingen van de lastendruk. Zowel op vennootschapswinsten als op arbeid moet de belastingdruk omlaag. Uiteraard mag het verkleinen van de loonwig dan niet leiden tot hogere looneisen.

Werkzoekenden moeten ook meer prikkels krijgen om een job te zoeken of om zich klaar te stellen voor de arbeidsmarkt. Maar niet alleen het werknemerschap, ook het ondernemerschap kan een uitweg bieden. Sensibiliseringscampagnes zijn daarom nog steeds zinvol, maar ook de strijd tegen de papierberg is nog niet gestreden.

Om over voldoende én betaalbare energie te blijven beschikken, herziet men best de uitstap uit kernenergie. Dat zal ons land ook in staat stellen de uitstoot van broeikasgassen mee onder controle te houden. De Europese liberalisering van de gas- en elektriciteitssector moet een realiteit worden, en ons land zou zich ook positiever kunnen opstellen voor de marktopening van het spoor en de postdiensten.

Een en ander kan bijdragen tot meer investeringen in onze logistieke infrastructuur, maar ook de infrastructuur van de toekomst, met name onderzoek en ontwikkeling verdient bijkomende middelen en steun van de overheid.

Dit alles zal financieel maar mogelijk zijn als de komende jaren voldoende bezuinigingen plaatsvinden in de overheidsuitgaven. Meer efficiëntie in de overheidswerking moet ons land toelaten de nodige begrotingsoverschotten op te bouwen en zo een buffer te genereren tegen de gevolgen van de vergrijzing van de bevolking.

Om te slagen in zulk ambitieus project, zullen alle relevante beleidsniveaus er hun schouders onder moeten zetten. De inzet is hoog.

Referenties

CRB. (2006). Technisch verslag van het secretariaat over de maximale beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling.

Europese Commissie, Groenboek. (2006). Een Europese strategie voor duurzame, concurrerende en continu geleverde energie voor Europa.

Europese Commissie. (2007). Key figures 2007 on science, technology and innovation – Towards a European knowledge area.

Federaal Planbureau. (2006). Hervorming van de netwerkindustrieën in België: de macro-economische effecten. *Working Paper 8-06*.

Federaal Planbureau. (2007). Toelichting bij enkele uitdagingen voor het Belgische energiebeleid geconfronteerd met de klimaatproblematiek.

Federaal Planbureau. (2007). Growth and Productivity in Belgium. *Working Paper 5-07*.

Federaal wetenschapsbeleid. (2005). Onderzoek, technologie en innovatie in België: ontbrekende links - High Level Group 3% België.

Hoge Raad van Financiën – Afdeling “Financieringsbehoeften van de overheid”. (2007). Evaluatie van de uitvoering van het stabiliteitsprogramma in 2006 en vooruitzichten voor 2007-2011.

Hoge Raad van Financiën. (2007). Studiecommissie van de Vergrijzing, Verslag.

KBC Asset Management. (2006). Groeipotentieel Belgische economie brokkelt verder af, maar overheid kan tegenwicht bieden. *Economic Research Notes*; 4 (18).

KBC Asset Management. (2007). Einde van de budgettaire luxe. *Economic Research Notes*; 5 (8).

MERIT (2006). Global Innovation Scoreboard.

Nationale Bank van België. (2007). Verslag 2006 – Deel 1: Economische en financiële ontwikkeling.

Nationale Bank van België. (2007). Working Paper 115. Economic performance of the Belgian ports: Flemish maritime ports and Liège port complex – report 2005.

Oeso. (2007). Economic Policy Reforms. Going for growth.

Rail meets Road IV. (2007). Ontmoetingen rond mobiliteit. Naar betere achterlandverbindingen voor onze havens.

Wyplosz, C. (2006). Productivity growth in Europe and the US. Briefing notes to the Committee for Economic and Monetary Affairs of the European Parliament. Graduate Institute of International Studies, Geneva and CEPR.

voorheen reeds verschenen in de reeks beleidsnota

1. De concurrentiepositie van België anno 2004: het falen van de loonnorm

door Marc De Vos, Geert Janssens, Johan Van Overtveldt

2. De relatie tussen loonlastenverlaging en jobs

door Jozef Konings

3. 'Duovaardigheid' bevorderen: op weg naar een organisatie die resultaatgerichtheid en aanpasingsvermogen met elkaar verzoent

door Julian Birkinshaw, Cristina Gibson, met Aimé Heene

4. Rusland na het communisme: een normaal land

door Andrei Shleifer en Daniel Treisman

5. Loonkosten en jobcreatie: regionale en sectorale verschillen

door Jozef Konings

6. Snelle jongens: Naar een betere intergratie van nieuwkomers in de onderneming

door Keith Rollag, Salvatore Parise, Rob Cross en ingeleid door Leon Vliegen

7. Vennootschapsbelasting in Europees perspectief

door Hylke Vandenbussche

8. Zin en onzin van fusies en overnames

door Herman Vantrappen, Koen Dejonckheere, Paul Van Hooghten

9. Mobiliteit, rekeningrijden en de prijsstructuur in de transportsector

door Bruno De Borger

10. Notionele interestaftrek: een nieuwe fiscale incentive

door Chris Vandermeersche

11. Leidt de EU-uitbreiding tot sociale afbouw?

door Filip Abraham

12 A. Het QWERTY-model. Sociaal-economisch overleg in België

door Johan Van Overtveldt, Geert Janssens en Serge Huyghe

12 B. De AZERTY-toets. Internationale lessen voor het Belgisch overlegmodel

door Johan Van Overtveldt, Geert Janssens en Serge Huyghe

13. Vennootschapsbelasting, tewerkstelling en groei

door Jozef Konings en Hylke Vandenbussche

14. Processie van Echternach. Het Belgische concurrentievermogen: twee vooruit, drie achteruit

door Geert Janssens en Johan Van Overtveldt

15. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Vlaanderen

door Xavier Carbonez

16. Blind date!? Het psychologisch contract als uitdaging voor HRM

door Dirk Buyens, Ans De Vos en Thomas Dewilde

17. Kortsluiting op energiefactuur. Stijgende energieprijzen zijn voetveeg voor concurrentiekracht

door Daan Killemaes

18. Aandeelhouderswaarde. Tien principes om ze te creëren

door Alfred Rappaport. Met uitgebreide commentaar van Ignace Van Doorselaere

Op het eerste zicht gaat het de Belgische economie voor de wind. We kennen een stevige economische groei, lage inflatie, een begroting in evenwicht en de werkgelegenheid trekt aan. Toch is dit mogelijk maar de stilte voor de storm. Deze beleidsnota legt de onderliggende zwakheden van onze economie bloot. Deze moeten dringend worden aangepakt wil België het hoofd kunnen bieden aan de globalisering en de nakende vergrijzing van de bevolking.

vw Metena

Vertrekkend vanuit een economische oriëntatie doet **vw Metena** aan onderzoekswerk dat betrekking heeft op brede maatschappelijke problemen en discussies.

verantwoordelijke uitgever

vw Denktank
Sneeuwbeslaan 20
2610 Wilrijk

www.vkwmetena.be
vkw.metena@vkw.be